

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 26. januarja 1870. ~

Gospodarske stvari.

Še enkrat o novi zemljiški davkovski postavi.

„Novice“, ki si ne dajo očitati, da se „vlečejo le za jezik“, ampak katerim je tudi glavna naloga to, da skrbijo za bolji stan našega naroda, so že lani, ko je bila nova postava od 24. maja 1869. leta oklicana, po kateri se ima predrugačiti zemljiški (gruntni) davek, podale svoj poduk o tej za vsakega kmetovalca prevažni zadevi.

Kmalu pride čas, da se prične nova cenitev (novo šacilo) zemljiškega davka in pa nov kataster na čisto novi podlagi.

Važna ta stvar je v roke položena okrajnim komisijam in pa deželni komisiji. Zato Vam rečemo še enkrat: dobro zapomnite! — **da dobro in slabo za vsak okraj in celo deželo zaradi bolj ali manj pravičnega davka je najbolj v roko dano okrajnim komisijam.**

Ne prezirimo tedaj, da ob volitvah okrajnih komisij si volilci in izvoljenci dobro v spomin vtisnejo to, da imajo veliko odgovornost na svoji vesti, kakošne može volijo v komisijo, in da izvoljeni vestno opravljajo svojo nalogo.

V ta namen naj iz omenjene postave navedemo nekatere poglobitve točke.

Razdelek 1. odločuje, da zemljiškemu davku je podvržen vsak svet, ki je za kmetijsko obdelovanje pripraven. To si je dobro zapomniti, da je že svet davku podvržen, če se tudi ne obdeluje, da pa se le za obdelovanje dá porabiti (benützbar), in če se tak svet za kaj drugega tacega rabi, kar ga ne oprostuje zemljiškega davka.

Cenilna komisija — ktero bomo pozneje popisali — bode razsodila, v katero vrsto zemljišč se ima postaviti svet, če tudi ga posestnik iz katerega koli vzroka za kaj drugega rabi. Tako, na priliko, se bode za svet, katerega komisija za senošet pripravnega spoznava, senošeški davek plačeval, če tudi posestnik tega sveta ne rabi za senošet, ampak za pašnik, kajti „pašnik“ je tudi davku podvržen. Le takrat, ko bi gospodar ta svet rabil za kaj tacega, kar je po §. 2. davka prosto, kakor, postavimo, za kako javno (sploh rabljivo) pot, za pokopališče itd., le takrat je tak svet davka prost in se ne sme v vrsto senošet šteti.

Po razdelku 2. je nerodovitni svet zemljiškega davka prost. Da pa komisija po tem §. more kak svet za nerodovitni svet priznati, mora taka zemlja že v svojem prvotnem stanju za nič biti. Če je nerodovitna le za to, ker je zanemarjena ali popolnoma zapuščena, takrat gospodar ni zemljiškega davka prost.

(Konec prihodnjič.)

Nekaj o koristi in škodljivosti različnih živalskih plemen.

Iz gozdarske šole v Šneperku.

Po Bodensteinu posnel Franjo Padar.

Ker bi marsikoga bralca „Novic“ utegnilo zanimivati, ako sliši nekoliko o škodljivih in koristnih naših živalih, zato jim podajam nekoliko vrstic, ki imajo toliko trdnjšo podlago, ker so izkušenj povzete.

Ne dá se tajiti — tako pravi g. Bodenstein — da mnogi lovci marsiktero žival pokončajo zato, ker niso dobro podučeni o koristi ali škodljivosti njeni. In celó take živali se najbolj moré, ktere so krotke in ktere malo škodujejo, storjeno škodo pa po drugi poti povračajo.

Sto in sto malih podlasic (Mustela vulgaris) se na Kranjskem vsako leto pomori, in vendar ta živalca malo škode včini, ker je dobra preganjavka miši. Koliko samo dve podlasiči lahko miši pokončate, kaže se iz sledečega: Pri sprehodu skozi fazanjak — piše B. — mi pride majhina podlasica na proti z gozdno miško (Mus silvaticus) v gobčeku. Brž primem za puško, da bi jo ustrelil; imel sem že misel natlačiti jo, hipoma me pa spreleti druga misel; puško denem na stran in živalco opazujem. Urno z miško v gobčeku teče memo mene v gosto travo. V nekolikih minutah pa pride zopet nazaj iz goste trave brez miške. Potem teče zraven mene, leze v goljavo in jame pridno mišje luknjice kopati. Miši v zadregi skačejo sèm in tje, tako, da sem jih sam nekoliko pokončati mogel. Bitva trpi nekoliko časa, a podlasica zopet eno miško prinese na ravno isto mesto v gosto travo. Morebiti je mladim hrano prinašala, kajti v kratkem je zopet prišla, vjela miš in jo ravno tje nesla. V 30 minutah je ta mala živalca 5 mišek na isto mesto znesla. Zdajci moram tje, ker je kupec drva nakladal, pa kaj zapazim na mestu, kamor je omenjena živalca hodila? Čudil sem se, ko zadnjo poleno vzdignem in zapazim 7 umorjenih miši, in tudi sled, da so morale v kratkem le-sem nanesene biti, kajti nekatere so bile na pol snedene.

Res je, da podlasica tudi z mladim zajčekom tako naredi, pa tega sem sam prepričan, da le v prvi mladosti jim je nevarna, starejih se pa ne polasti rada.

Dr. H. O. Lenc popisuje v svojem prirodopisju „človek in sesajoče živali“ bitvo s podlasico in hrčekom (Hamster), ki se je s smrtjo obeh končala in pravi: Kostí njegovega smrčeka so bile zdrobljene; eden sprednjih zob je izpadel, drugi se je majal, in le četrť je še trdno stal, — drugod ni bil dosti ranjen, ker podlasica ga je le za smrček grabila v boju. — Majhine živali podlasice le za tilnik ali za glavo zgrabijo; pri hrčku je bil pa tilnik preširok za majhen gobček ži-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 2. februarja 1870. ~

Gospodarske stvari.

Še enkrat o novi zemljiški davkovski postavi.

(Konec.)

V novi postavi za preuredbo zemljiškega davka je najbolj važno to, kar razdelek 4. odločuje, namreč, da državni zbor odločuje znesek zemljiškega davka, ki se ima stekati v državno blagajnico (kaso) in da se potem določi, koliko tega davka se ima po razmeri prizvedenega čistega dohodka razdeliti na vsako deželo, v deželi na vsak okraj, v okrajih na vsako občino in v občini na vsako posamesno zemljišče.

Naj to stvar, kako se bode davek razdelil, prav po domače razložim v izgledu po majhenih številkah.

Zemljišče kmeta Marka v Polji, kateri meri 1 oral (job), komisija postavi v vrsto s 5 gold. čistega dohodka, — drugo njegovo slabše zemljišče pa ravno tako veliko pa ceni na 3 gold. čistega dohodka. Ravno tako so tudi zemljišča drugih kmetov v tej soseski po 3, 5, 8 gold., morebiti tudi 12 gold. in še više v čistem dohodku cenjena, — skupaj tedaj bi čisti dohodek vseh zemljišč te občine — na priliko — znesel 500 gold.

Tako se ceni čisti dohodek zemljišč vseh drugih sosesk enega okraja, in čisti dohodek vseh okrajev ene dežele, in čisti dohodek vseh dežel v cesarstvu, in tako se dobi čisti dohodek zemljiškega davka cele države.

Če zdaj državni zbor odloči, koliko zemljiškega davka se ima pobrati, lahko se izve, koliko od tega skupnega davka se bode odmerilo na vsako deželo, na vsak okraj, na vsako občino, na vsako zemljišče.

Reklo se bode potem: Toliko in toliko goldinarjev znaša čisti dohodek celega cesarstva, toliko goldinarjev zemljiškega davka je plačati, — tedaj pride na vsak goldinar čistega dohodka toliko in toliko krajcarjev davka.

Recimo, na priliko, skupni čisti dohodek vseh zemljišč cesarstva znaša 100 milijonov gold., in če državni zbor odloči, da je za državne stroške potreba, da se pobere 36 milijonov gold. zemljiškega davka, tedaj ima vsaka dežela, vsak okraj, vsaka soseska, vsak gospodar od vsacega goldinarja čistega dohodka, po katerem so njegova zemljišča vcenjena, 36 krajc. zemljiškega davka plačati, po tem takem tedaj gori imenovana soseska v Polji 180 gold., in kmet Marka od oralnega svojega zemljišča, kterega čisti dohodek je bil cenjen na 5 gold., plača 1 gold. 80 kr., od drugega pa, ki je bil cenjen na 3 gold., plača 1 gold. 8 kr.

Ker cenitev čistega dohodka se po tej novi postavi ima vsacih 15 let le enkrat zgoditi (§. 41.), tedaj znesek čistega dohodka ostane skozi 15 let.

Iz tega se razvidi velika važnost cenitev (šacil) čistega dohodka. In o tej se hočemo kaj več pogovoriti.

Kaj je zemljišča čisti dohodek (§. 5.), to je jasno samo po sebi. Kar se na zemljišču pridela, ima svojo vrednost, al vse, kar za prodani pridelek kmet skupi, ne ostane njemu samemu, ni tedaj čisti dohodek, ampak on ima stroške pri vsem, kar pridela, in še po odbitih stroških ostane čist dohodek, od kterega se davek plačuje.

Kako se bode po novi postavi poizvedel čisti dohodek zemljišč?

Tako-le se bode to godilo:

Po §. 9. bojo stopile okrajne cenilne komisije skupaj; z njimi bode imel vsak posestnik in bo imela vsaka občina (soseska) najpred opraviti. Ta komisija ima najvažnejše opravilo; ona ceni čisti dohodek posamesnih zemljišč in celega davkovskega okraja.

Zraven te okrajne komisije ste še dve drugi, namreč deželna komisija za vsako deželo (po §. 8.) in pa najviša komisija na Dunaji (§. 7.). Al te dve komisiji ste le za to, da pregledujejo ali kontrolirajo to, kar okrajne komisije naredé; s tema dvema komisijama pride posestnik še le takrat v dotiko, kader se (§. 37. §. 38.) pritoži zoper cenilo okrajne komisije.

Cenilni okraj je (po §. 17.) navadno politični okraj (kanton) in za vsak tak okraj je okrajna komisija tako-le sestavljena:

1. Minister denarstva na Dunaji izvoli in imenuje predstojnika te komisije, 2 ude brez ozira na stan, stanovanje in plačanje davka, 2 ude, ki zemljiški davek plačujeta, iz tistega okraja;

2. posestniki, ki v tistem cenitnem okraju največ davka plačujejo, izvolijo enega ude v to okrajno komisijo, in

3. župani cenilnega okraja volijo 3 ude.

Potem vsa okrajna cenilna komisija obstoji iz predstojnika in 8 udov; vse te devetere glave imajo veljaven glas. — Ravno po tej poti se voli še 8 namestnikov.

Ministerstvo denarstva izvoli še za vsako komisijo enega poročevalca za kmetijsko in gozdno cenilno opravilo; on ima narediti vse priprave, pozvedbe, popise za cenilno delo; veljaven glas ima pa ta poročevalec (referent) le takrat, kedar je tudi ud te komisije. Pri cenitvi gozdov sme komisija poklicati tudi izvedencev, da jih popraša za svet.

Vsi komisijni udje in poročevalci morajo, če le mogoče, domači ljudje biti.

Cenilna okrajna komisija sklepa po čezpolovičnem številu glasov; če, postavimo, je 9 udov pričujočih, velja za sklep to, za kar jih glasuje 5, ker 5 je že več kot polovica od 9.

Da je pa sklep veljaven, morajo zraven predsednika saj še 4 udje pričujoči biti.

Če je 7 udov pričujočih in pa predsednik, tedaj skupaj 8, in če 4 glasujejo tako, 4 pa drugače, velja tisto, za kar predsednik glasuje.

Če bi se primerilo, da je 8 udov pričujočih in pa predsednik, in 3 bi glasovali za viši davek, eden za manj visokega, dva za srednjega, trije pa za prav nizkega, bi po takem na nobeno stran ne bilo 5 glasov, tedaj nikjer čezpolovičnega števila glasov; — v takem primerljivi se pride do sklepa tako-le, da se 3 glasovi za najviši davek prištejejo 1 glas za manj visokega, — to pa stori še le 4 glasove, tedaj še premalo za čezpolovičnico, po takem se ti 4 glasovi morajo došteti bližnjima 2 glasovoma, ki sta glasovala za srednjega, in tako se le še dobí potrebno čezpolovično število glasov.

Ta stvar o glasovanju je silno važna; dobro je paziti na-njo, kajti vidi se, da se lahko primeri, da en sam glas odloči zoper voljo vseh. Naj to pokažem v izgledu: Če 2 uda komisije glasujeta za 20 gold., 2 za 15 gold., 1 za 10 gold., 4 za 8 gold., tedaj bo edini glas za 10 gold. odločil večino!

Naj tedaj komisijni udje, predno od svoje prve misli in glasú odstopijo, dobro prevdarijo, kaj pride iz tega in ali potem ne obvelja sklep, ki se jim ne zdi pravičen.

Komisija se mora držati 10 vrst, na ktere so vsa zemljišča razdeljena tako, kakor §. 16. razločuje in potem vsako zemljišče postaviti v dotično vrsto.

Zdaj se čisti dohodek za vsako vrsto pozvé. Poročevalec mora v ta cilj in konec vse potrebne reči pripraviti, kakor jih §§. 22. in 23. ukažeta; iz teh priprav se naredita dva načrta tarife (§. 25.); en načrt naredí poročevalec, drugi načrt pa odsek, ki se izmed cele komisije voli. Ta dva tarifna načrta preišče in pretrese cela komisija, potem pa, ko je šla še vseh zemljišč svojega okraja ogledat in jih je primerjala s zemljišči sosednega okraja (§. 28.), izreče za njen okraj veljavno tarifo.

Pri tem je še na to paziti, da čisti dohodek ali tarifa srednje vrste je, kar najbolj mogoče, tudi prečni dohodek vsega okraja.

Tako narejeno tarifo pošlje (§. 30.) okrajna cenilna komisija z vsemi dokladami deželni komisiji (§. 8.) v razsodbo; ona preišče vse cenitve celega okraja in jih primerja med seboj, tu in tam kaj poravná itd., in tako popravljene tarife natisniti dá in razglasi. To se (§. 31.) zgodi zato, da se pritožbe v 6 tednih pošljejo deželni komisiji; ona te pritožbe prevdari; če so veljavne, jih sprejme, če ne, jih zavrže, in potem se more po celi deželi v cenitev posamesnih zemljišč pričeti. Vsak kos (parcela) zemljišča se mora namreč v eno odločenih rubrik dodelane tarife vvrstiti, zato jo morata dva uda okrajne cenilne komisije vpričo poročevalca ogledati in jo v dotično rubriko zapisati, to je, v ceniti.

Pritožba (reklamacija) je (po §. 37.) vsacemu, kdor davek plačuje, v teku 6 tednov potem, ko se je cenilni register županiji izročil, brž pripuščena, in ta pritožba pride potem v presojo okrajni in deželni komisiji. Deželni komisiji se pa pritožba more le tedaj in v končno-veljavno razsodbo predložiti, ako okrajna komisija pritožbe ni enoglasno zavrgla (§. 37.)

Kader okrajna komisija pritožbo enoglasno zavrne, takrat ni nobena druga pritožba mogoča, kajti dunajska najviša komisija je le za to, da pretresa predloge vseh deželnih komisij, da jih primerja med seboj in napake odstrani, in da nove komisije voli, ako je nove vcenitve treba. —

In zdaj, dragi gospodarji, sodite sami, ali ni največ ležeže na okrajnih komisijah, in da vidite, kako važne so volitve cenilnih mož.

O mlekarstvu in sirarstvu

s posebnim ozirom na razne razmere.

Govoril v deželni goriški dvorani 6. decembra 1869. l. učitelj kmetijstva Fr. Povše.

(Konec.)

Pri tej priložnosti naj mi bo tudi dovoljeno govoriti o sirarnih družbah, ktero so jako važne, posebno za planinske kraje, ker le s tem, da se osnujejo sirarne družbe, kakor v Švajci, bode mogoče, da se sirarstvo v naših deželah vsestransko razširi.

Kakor smo omenili, najbolje je napravljati tolsti sir po šegi švicarskega sira, kateri dolgo trpi.

Vendar k temu je treba veliko mleka, in le malo-kter posestnik ima toliko krav, da bi mogel to storiti; čeravno napravimo sirne hlebe le 20 funtov težke, vendar je treba 90 bokalov mleka, toraj blizo 25 krav, imeti, da dobimo vsaki dan toliko mleka. Toraj le tam, kjer je dovolj mleka, je mogoče izdelavati izvrstni sir po švicarski šegi. V Švajci so sirarije, ktere vsaki dan po 1000 bokalov mleka podelajo v sir; za to pa je treba 300—400 krav. Toliko krav pa gotovo nima en sam posestnik, posebno ne v planinskih deželah, kjer niso velika posestva. Take velike sirarije so toraj družbine sirarije ali sirarije od podvzetnikov, kateri tako rekoč kupčujejo z mlekom, to je, kateri v celem okraji kupujejo mleko od kmetov, in ga v sir podelavajo. Ker so na Švicarskem take sirarne družbe jako koristne in vspešne, smemo se tedaj tudi pri nas enakega vspeha nadjati. Zato nekoliko besedi tudi o njih. Ako je v eni srenji ali veči vasi nekoliko gospodarjev, kateri iz mleka napravljajo sir, bodo dobro zadeli, da se ti gospodarji zedinijo in ustanovijo sirarno družbo. Take družbe vdeleži se lahko 40 in več udov, kateri se zavežejo, vsaki dan v družbino sirarnico vse mleko pošiljati.

Družbeniki volijo si svojega ravnatelja, kateri nadzoruje sirarja, sploh vsa opravila, in kateri vodi računstvo.

Druga gotova poglobitna skrb družbenikov je ta, da dobijo izvrstnega sirarja, kteremu se odloči plačilo, in v spodbadanje posebne marljivosti se mu zagotovi nekoliko odstotkov čistega dobička.

Potem je treba oskrbeti potrebno primerno poslopje, v katerem so sirarna kuhinja, sirarne izbe, mlekarne izbe, z vsemi potrebnimi opravami.

Ko je vse to preskrbljeno, prične se delovanje, in družbeniki pošiljajo potem redno po vsaki molži mleko v sirarnico. Sirar mleko vsakterega meri in zapiše v glavno knjigo družbenika, koliko mleka je ta poslal. Sirar potem izdeluje mleko v sir, kakor sklene družbeni zbor z večino glasov.

Družbeni ravnatelj naj skrbno vse delovanje sirarja nadzoruje in vsako četrto leta naj se skliče občni družbeni zbor, da ravnatelj predlaga družbenikom račun, kterega oni pregledavajo in potrdijo; potem se med družbenike razdelijo prihodki v primeri, kolikor je ta ali uni poslal mleka.

Prodaja sira naj se izroči posebnemu odseku, kateri skrbi, da se sir prodá v najugodnejši priliki. Siratko, skuto itd. prodajati, naj se pooblasti ravnatelj.

Vsakemu družbeniku naj bode mar in sveta družbena dolžnost, da pošilja dobro, zdravo in nepokvarjeno mleko, in kdor je nečimern v tem, naj se izključi iz družbe.

Na prvi pogled že vidimo veliko korist takih dru-